

אליהו הנביא [במוצ"ש]**חלק א: מקורות [הבסיס]****נ"ד:**

מלכים יח א : ויהי ימים רבים ודבר ה' אל אליהו בשנה השלישית לאמר, לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה... ויהי כראות אחאב את אליהו, ויאמר אחאב אליו האתה זה עוכר ישראל. ויאמר לא עכרתי את ישראל כי אם אתה ובית אביך בעזבכם את מצות ה' ותלך אחרי הבעלים. ועתה שלח קבץ אלי את כל ישראל אל הר הכרמל... **ויגש אליהו אל כל העם ויאמר עד מתי אתם פסחים על שתי הסעיפים אם ה' האלקים לכו אחריו ואם הבעל לכו אחריו ולא ענו העם אתו דבר**... ויתנו לנו שני פרים ויבחרו להם הפר האחד וינתחחו וישימו על העצים ואש לא ישימו, ואני אעשה את הפר האחד ונתתי על העצים ואש לא אשים. וקראתם בשם אלהיכם ואני אקרא בשם ה', והיה האלקים אשר יענה באש הוא האלקים, ויען כל העם ויאמרו טוב הדבר... ויאמר אליהו לכל העם גשו אלי ויגשו כל העם אליו, וירפא את מזבח ה' ההרוס... ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלקי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלקים בישראל ואני עבדך, ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה. **ענני ה' ענני וידעו העם הזה כי אתה ה' אלקים, ואתה הסבת את לבם אחרנית. ותפל אש ה' ותאכל את העלה ואת העצים ואת האבנים ואת העפר ואת המים אשר בתעלה לחכה. וירא כל העם ויפלו על פניהם, ויאמרו ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים.** ויאמר אליהו להם תפשו את נביאי הבעל איש אל ימלט מהם, ויתפשו, ויורידם אליהו אל נחל קישון וישחטם שם... ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו, וירץ לפני אחאב עד באכה יזרעאלה.

מלאכי ג כג : הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא, לפני בוא יום ה' הגדול והנורא. והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, פן אבוא והכיתי את הארץ חרם.

זהר:

הקדמה רכה : ועוף יעופף על הארץ, זה הוא אליהו העף כל העולם בארבע עפופות, להיות שם באותה ברית מילה הקדושה, וצריך לתקן לו כסא ולהזכיר בפיו זה כסא של אליהו, ואם לא אינו שורה שם.

וירא תיב : ...ג' מפתחות בידו של הקב"ה ולא מסרם לא ביד מלאך ולא ביד שרף, מפתח של חיה, ושל גשמים, ושל תחיית המתים, בא אליהו ונטל השנים, של גשמים ושל תחיית המתים, ואמר רבי יוחנן לא נמסר ביד אליהו אלא אחת, דאמר ר' יוחנן כשבקש אליהו להחיות בן הצרפית, אמר לו הקב"ה לא יאות לך למיסב בידך שתי מפתחות, אלא תן לי מפתח הגשמים ותחיה המת, והיינו דכתיב לך הראה אל אחאב וגו' ואתנה מטר, לא אמר ותן מטר, אלא ואתנה.

זהר חדש נח קכד : א"ר יצחק לא זו אליהו משם עד שנשבע לפני הקב"ה להורות זכותם של ישראל תמיד, וכל מי שעושה זכות (אליהו) מקדים ואומר לפני הקב"ה כך וכך עשה עתה פלוני, ואינו זו משם, עד שיכתבו זכותו של האיש, שכתוב, ויכתב בספר זכרון לפניו.

תלמוד בבלי:

ברכות ו ב : ואמר רבי חלבו אמר רב הונא לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה, שנאמר ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר. ענני ה' ענני, ענני שתדאש מן השמים, וענני שלא יאמרו מעשה כשפים הם.

[**שבת לג ב :** ...איתבו תריסר שני במערתא, אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא, אמר מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזירתיה.]

עירובין מג ב : ...כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח...

בבא קמא ס ב : תנו רבנן כלבים בוכים מלאך המות בא לעיר, כלבים משחקים אליהו הנביא בא לעיר...

בבא בתרא קכא ב : תנו רבנן שבעה קפלו את כל העולם כולו, מתושלח ראה אדם, שם ראה מתושלח, יעקב ראה את שם, עמרם ראה את יעקב, אחיה השילוני ראה את עמרם, אליהו ראה את אחיה השילוני, ועדיין קיים...

תלמוד ירושלמי:

שם סד א : אליהו ז"ל שאל לר' נהוריי מפני מה ברא הקב"ה שקצים ורמשים בעולמו, אמר לו לצורך נבראו, בשעה שהבריות חוטאין הוא מביט בהן ואמר, מה אלו שאין בהן צורך הרי אני מקיימן, אלו שיש בהן צורך לא כל שכן.

שבת ט א : תחיית המתים לידי אליהו ז"ל, דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.

עבודה זרה ג א : יום שנסתלק בו אליהו הועמד מלך ברומי.

סדר עולם:

פרש יז : ובשנה השנית לאחזיה נגנו אליהו ולא נראה עד שיבא מלך המשיח, ונראה ונגנו שניה ואינו נראה עד שיבוא גוג ומגוג, ועכשיו הוא כותב מעשה כל הדורות כולם.

חלק ב: פרשנים**מדרש רבה:**

ויקרא יט א : ...למוד מאליהו, על ידי שהשחיר והעריב בתורה לא כבר זימנתי לו עורבים, שנאמר והעורבים מביאים לו לחם ובשר וגו', מהיכן היו מביאין לו משולחנו של יהושפט.

מדרש תנחומא:

שמות טז : ומי שהוא פותח פתחו לחבירו נפשו הוא חייב לו, וכן את מוצא באליהו, בשעה שהלך אצל צרפת האלמנה מת בנה, התחיל מתחנן ואמר, הגם על האלמנה אשר אני מתגורר עמה הרעות להמית את בנה, וישמע ה' בקול אליהו ותשב נפש הילד על קרבו ויחי (מ"א י"ז). ולא עוד אלא כל הפותח לחברו חייב בכבודו יותר מאביו ומאמו, את מוצא כשאמר אליהו לאלישע שאל מה אעשה בטרם אלקח מעמדך, אמר לו אלישע ויהי נא פי שנים ברוחך אלי, אמר לו אליהו אם תראה אותי

לקח מאתך יהי לך כן ואם אין לא יהיה... היה לו לאלישע לילך אצל אביו ואמו להחיותו כשהחיה בן אכסניא שלו בנה של שונמית, וכן אליהו היה לו להחיות אבותיו כשהחיה בנה של צרפית, אלא שמסר נפשו על אכסניא שלו.

פסיקתא: [דימיון בין משה לאליהו]

מ"א י"ח ל"ט... פרשה ד, וראה שם עוד : אתה מוצא שני נביאים עמדו להם לישראל

משבטו של לוי, משה ראשון ואליהו אחרון, ושניהם גואלים את ישראל בשליחות, משה גאלם ממצרים בשליחות, ועתה לך ואשלחך אל פרעה (שמות ג' יז) ואליהו גואלם לעתיד לבא בשליחות, הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגוי' (מלאכי ג' כ"ג), משה שגאלם ממצרים תחלה עוד לא חזרו ונשתעבדו במצרים, ואליהו כשיגאל אותם מן הרביעית מאדום עוד אינם חוזרים ומשתעבדים, אלא היא תשועת עולם. ואת מוצא שמשה ואליהו שאין זה לזה בכל דבר, משה נביא אליהו נביא, משה נקרא איש האלקים, (דברים ל"ג א'), ואליהו נקרא איש האלקים (מלכים א' י"ז י"ח). משה עלה למעלה ואליהו עלה למעלה, שנאמר ויהי בהעלות אליהו (שם ב' ב' א'), משה הרג את המצרי ואליהו הרג את חיאל, ויאשם בבעל וימת (הושע י"ג א'). משה נתכלכל על ידי אשה, על ידי בתו של יתרו, קראן לו ויאכל לחם (שמות ב' כ'), ואליהו נתכלכל על ידי הצרפית, לקחי נא לי פת לחם (מ"א י"ז י"א), משה ברח מפני פרעה, ואליהו ברח מפני איזבל, משה ברח ובא לבאר, ואליהו ברח ובא לבאר, דכתיב ויקם וילך וגוי' ויבא באר שבע (שם י"ט ג'), משה ויכסהו הענן ששת ימים, (שמות כ"ד ט"ז), ואליהו עלה בסערה, ויהי בהעלות (מ"ב ב' א'), במשה ויעבור ה' על פניו (שמות ל"ד), ובאליהו והנה ה' עובר (מ"א י"ט)... משה קנאי מי לה' אלי (שמות ל"ב), ואליהו קנאי, ויאמר אליהו לכל העם גשו נא אלי (מ"א י"ח ל'), משה נטמן במערה, ושמתוך בנקרת הצור, ואליהו נטמן במערה ולן שם, כדכתיב ויבא אל המערה וילן שם (מ"א י"ט ט)... משה העמיד גלגל חמה, היום הזה אחל תת פחדך וגוי' (דברים ב' ל'), ואליהו העמיד גלגל החמה, היום יודע כי אתה אלקים בישראל (מ"א י"ח ל"ו), משה התפלל על ישראל, אל תשחת עמך ונחלתך (דברים ט' כ"ו), ואליהו נתפלל על ישראל, ענני ה' ענני וגוי' (מ"א י"ח)... משה קיבלו ישראל על ידו אהבתו של מקום, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שמות כ"ד ז'), ואליהו קבלו על ידו אהבתו של מקום, שנאמר ה' הוא האלקים (מ"א י"ח)... בדבר אחד מצינו משה גדול מאליהו, שלמשה אמר ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה' כ"ח), ולאליהו מה לך פה אליהו (מ"א י"ט ט'), משה הוריד את האש ואליהו הוריד את האש, משה כשהוריד את האש היו כל ישראל עומדין ורואין אותה, וירא כל העם וירונו (ויקרא ט"ו כ"ד), ואליהו וירא כל העם ויפלו על פניהם

מדרשים:

מדרש מעשה תורה : ד' תלמידים היו לו לאליהו, ואלו הן מיכה, ויונה, ועובדיהו, ואלישע.

ספר אליהו ונסתרות רשב"י : ...ובסוף מ"ה ימים יצמיח שם אליהו ומלך המשיח עליו ושם יבשר להם אליהו ויאמר מה לכם פה ישראל, וישראל משיבין ואומרים אבדנו נחרבנו, ואליהו אומר להם קומו כי אליהו אני וזה מלך המשיח, ואינם מאמינים בו לפי שבא נחמיה ונהרג, והוא אומר להם שמא אתם מבקשים אות כמשה, והם אומרים הן. באותה שעה יעשה ז' נסים, הנס הראשון מביא להם משה ודורו מן המדבר, שנאמר אספו לי חסידי. הנס הב' מעלה להם קרח וכל עדתו, שנאמר תשוב תחיינו ומתהומות הארץ תשוב תעלינו, הנס הג' מעמיד להם נחמיה שנהרג. הנס הד' מגלה להם גניזת הארץ וצנצנת המן ושמן המשחה, הנס ה' נותן הקב"ה מטה עוז בידו, שנאמר עזך ישראל וגוי'. הו' טוחן כל הרי ישראל כקמה, הנס הז' יגלה להם הסוד, שנאמר זאת אות הברית...

ילקוט שמעוני:

במדבר פרק כה, תשעא : אמר ר' שמעון בן לקיש פינחס הוא אליהו, אמר לו הקב"ה אתה נתת שלום בין ישראל וביני בעולם הזה, אף לעתיד לבא אתה הוא שעתיד ליתן שלום ביני לבין בני, שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' וגוי', והשיב לב אבות על בנים. רבי אליעזר אומר הסב הקב"ה שמו של פינחס בשמו של אליהו ז"ל מתושבי גלעד, מלמד שעשה

תשובת ישראל הר הגלעד, שנאמר הנני נותן לו את בריתי, בריתי היתה אתו החיים והשלום ונתן לו חיי העולם הזה וחיי העולם הבא, ונתן לו שכר טוב והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם.

ישעיה פרק נב, תעה : בשעה שהקב"ה גואל את ישראל, שלשה ימים קודם שיבא משיח בא אליהו ועומד על הרי ישראל ובוכה ומספיד עליהם, ואמר להם הרי ארץ ישראל עד מתי אתם עומדים בארץ ציה ושממה, וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו, ואחר כך אמר להם בא שלום לעולם בא שלום לעולם, שנאמר מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום... ביום שני בא ועומד על הרי ישראל ואומר באה טובה לעולם, באה טובה לעולם, שנאמר מבשר טוב, ביום שלישי בא ועומד על הרי ישראל ואומר באת ישועה לעולם, באת ישועה לעולם, שנאמר משמיע ישועה, וכיון שהוא רואה את הרשעים שהם אומרים כך, אומר לציון מלך אלקיך...

ילקוט ראובני:

פנחס : בענין תנור של עכנאי אין ראייה ממנו, כי על פי שני עדים יקום דבר, ושאל על אליהו שהוא עד אחד, והתירוץ כי אליהו ז"ל הוא איש מבשר שלום וכל דבריו קיימים, **שהרי שני עדים נמצאו בשמו, יהו"ה יהו"ה בגימטריא נ"ב שהוא גימטריא אליהו.**

דברים : בעבר הירדן בארץ מואב הואי"ל משה באר את התורה, אותיות אליהו, ולכן נסמך בתרי עשר אנכי שולח לכם את אליה זכרו תורת משה עבדי, שיבא ללמד סתומים התורה...

מהר"ל:

באר הגולה באר ה : כי אליהו ז"ל היפך מלאך המות, כי מלאך המות הוא שממנו החסרון וההפסד, ואליהו ז"ל ממנו נמצא השלום והחיים...

נצח ישראל פרק כח : ואין ספק שהיה נגלה אליהו להקדוש ר' שמעון בר יוחאי כמה פעמים במערה, ואין חילוק אם היה נגלה לו במראה או כך בלא מראה, כי פעמים הרבה היה אליהו מגיד דברים לאחד, ולא ידע האדם מאין באו לו הדברים, והיה נדמה לו כאילו היו לו מעצמו, ואינם אלא דברי אליהו. וכן מוכח קצת במסכת עירובין גבי הני שמעתתא שנאמרו בבי מדרשא, וקאמר מאי לאו דאמרינהו אליהו...

שם פרק נג : ובמדרש בה' מקומות אליהו חסר וי"ו... ובה' מקומות יעקוב מלא וי"ו, וזה רומז על שנתן אליהו ליעקב ערבון... וכוונת המדרש הזה, כי אליהו לא נברא אלא לגאול את ישראל, וכל זמן שאינו גומר דבר זה הנה אליהו נחשב חסר, ולכך חסר בה' מקומות, ונמצאים ואוי"ן שלו אצל יעקב, שהשלמת אליהו נמצאת אצל יעקב כאשר יגאל את בניו, ובניו של יעקב נגאלין בזכותו של יעקב, כמו שרמז, שכתוב "וזכרתי את בריתי יעקוב", מקדים את יעקב בגאולה אחרונה.

של"ה:

מסכת שבת : והטור כתב ענין אחר בזה, וזה לשונו בסימן רצ"ה ורגילין להזכיר אליה נביא, **ופירש בעל העיטור הטעם לפי שהוא עתיד לבשר הגאולה, ואתיא בעירובין מובטח להם לישראל שאין אליה בא לא בערבי שבתות ולא בערב יום טוב, ועל כן אנו מתפללים כיון שעבר השבת ויכול לבא שיבוא ויבשרנה. וזה לשון מהרי"ל, מהר"ש אומר מה שנוהגין לומר פסוקי דאליה זמירות המיוסדים על שמו במוצאי שבת, היינו משום דאיתא בתוספתא דבמוצאי שבת יושב אליה ז"ל תחת עץ החיים וכותב זכיות של שומרי שבת.**

מוהר"ן:

ק"ז : הענין שקשה לישן במוצאי שבת, כי במוצאי שבת מתחיל התגלות אליהו, כמ"ש חז"ל (עירובין מ"ג ב') שאין אליהו בא בשבת ולא בערב שבת ובמוצאי שבת יוכל לבא, ועל כן מאז מתחיל התגלות אליהו. ואמרז"ל (עדות פרק ח') אין אליהו בא אלא לרחק המקורבין בזרוע ולקרב המרוחקין בזרוע, והיינו לרחק השקר ולקרב האמת... והנה אליהו יבא לרחק השקר, שהוא

מבחינת הנחש, הנקרא ארור (בראשית ג'), והנחש הביאה מיתה לעולם, והשינה היא אחד מששים במיתה (ברכות נ"ז ב'), **וכיון שבמוצאי שבת מתחיל התגלות אליהו, נדחה השקר שהיא הנחש, לכן קשה לישן...**

פרי צדיק ויחי א : ויש לומר דלטעם זה מזכירין במוצאי שבת קדש אליהו הנביא ומלך המשיח, שהם ב' בחינות הבדלות הנ"ל, כי אליהו מלאך הברית הוא הבדלה בין ישראל לעמים, כי הוא יעיד דישראל מקיימין האי קיימא ועמך כולם צדיקים, ומלך המשיח הוא בחינת קדושת שבת מיום שכולו שבת, ולכן יבא משיח גם בערבי שבתות, מה שאינו כן אליהו שאינו בא בערבי שבתות מפני הטורח, כי אליהו הוא בחינת יוסף מנשמתין דחול, שיש עוד טורח והכנה מצד האדם, אבל משיח הוא בחינת נשמתין דשבת, ויבוא יום שכולו שבת, ואז אין טורח והכנה מצד ישראל, וכמו שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'.

חלק ג: מאמרים

מאמר א :

אכן כן ישנם הרבה פיוטים של מוצאי שבת שמשבחים את אליהו הנביא ואנו אומרים לכבוד חמדת לבבי אליהו הנביא, וכן אגיל ואשמח בראותי את אליהו הנביא ואלי אליהו במהרה יבוא אלינו עם משיח בן דוד.

הפיוטים הללו המזכירים את אליהו הנביא מפני שאנו מאמינים באמונת הגאולה ואנו יודעים שאליהו ומשיח בן דוד עתידים לבוא לגאול את ישראל. ואמרו חז"ל שאליהו לא יבוא בערבי ימים טובים ושבתות כדי לא להפריע במוצאי שבת ובתחילת השבוע אנו כבר מזכירים כמה וכמה פעמים את השם הזה ע"מ שנוכה בע"ה מיד לראות את אליהו הנביא עם המלך המשיח בן דוד.

וידוע שמה נאו על ההרים, רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב מלך אלוקיך בזמנו של ביאת משיח צדקנו ואליהו הנביא יעמוד בראשי ההרים ויבוא ביחד עם מלך משיח בן דוד, וכמו כן במוצאי שבת אנו עושים סעודה רביעית, שהיא מלווה מלכה, שהיא סעודת דוד המלך ובסעודה זו אנו מאמינים באמונה שלמה ומקווים לראות בביאת משיח בן דוד לכן עם הסעודה אנו משוררים ומזכירים את אליהו הנביא. ועוד דבר – חז"ל אמרו שבמוצאי שבתות אליהו הנביא יושב תחת עץ החיים וכותב זכויותיהם של ישראל, וע"כ כיוון במוצאי שבת אליהו הנביא מקדיש את כל הלילה ללמד זכות על עם ישראל לכן כל עם ישראל מזכירים את שמו הקדוש של אליהו הנביא לתמוך ולחזק את ידיו על מלאכת הקודש אשר הוא עושה לכתוב את הזכויות של כל היהודים במוצאי שבת.

ויש אומרים שמצווה להזכיר את השם "אליהו הנביא" מאה ושלושים פעם מרוב חשיבות השם.

והנה אספתי מקורות ראשונים למנהג אזכור שם אליהו הנביא במוצאי שבת ופיוטים עם שמו, וזכור לטוב אבא מארי הכימ אשר הרגילנו בנעימות מרגשות של מוצאי שבת במנגינות שנמסרו לנו מדור דור. ובכן,

כתב האבודרהם בסדר מוצאי שבת :

" אליהו הנביא אליהו הנביא אליהו הנביא במהרה יבא אלינו עם משיח בן דוד וכופלין אותו הקהל והטעם שמזכיר אליהו ג' פעמים לחזק הענין על שם (קהלת ד, יב) והחוט המשולש לא במהרה ינתק.

והטעם שתקנו להזכיר אליהו במוצאי שבת כתב אבן הירחי משום דאמר' בעירובי' (מג, ב) מובטח להם לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח וממוצאי שבת והלאה הוא זמן ביאתו וקשה לו לזה הטעם למה אין מזכירין גם כן במוצאי ימים טובים ויש

לתרץ מפני שדין יום טוב הוא יום אחד ואנו עושים שני ימים והואיל ונדחה נדחה. ומיהו אין נכון זה הטעם והנכון בעיני כי מה שתקנו להזכיר אליהו במוצאי שבת שהוא על שם דאמרין בשבת בפרק כל כתבי הקדש ואמר רב יהודה אמר רב אלמלא שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו. וכתוב בתרי' ויבא עמלק/עמלק/ וילחם עם ישראל ברפידים. ועוד אמרין התם (אמר' התם) אמר רבי שמעון בן יוחאי אלמלא משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין שנא' כי כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו'. וכתוב בתריה והביאותים אל הר קדשי. ועל כן אנו אומרים להקב"ה הרי שמרנו את השבת כמו שצויתנו מעתה שלח לנו את אליהו הנביא. וגם הטע' שתקנו לומר אליהו הנביא בהבדלה לפי שההבדלה הוא סימן להבדיל בין קדש לחול וכמו כן אליהו כשיבא יבדיל בין כשרים שבישראל לפסולים שבהם שנאמר כי הוא כאש מצרף וכבורית מכבסים."

וראה בשו"ת תורה לשמה סימן תקכג לבן איש חי שנתן רמזים יפים :

"ואשר שאלתם טעם המדקדקין לומר בכל פעם אליהו הנביא זכור לטוב הנה שמעתי כי מספר אליהו הנביא זכור לטוב עולה ארבע מאות וזוהי נכנעים ארבע מאות כוחות הסט"א בסוד והנה עשו בא ארבע מאות איש עמו כי השטן נטמן ביום שבת בנוקבא דתהומא רבא ובמו"ש = ובמוצאי שבת = יוצא ולכך מבדילין על הכוס להבדל מהם והנה ארז"ל אליהו בארבע והסוד פירש רבינו האר"י זצ"ל כי מיכאל ברדתו לעוה"ז מתלבש ביסוד המים ולכן מיכאל באחת וגבריאל מתלבש במים ובאש ולכן גבריאל בשתים אך אליהו זכור לטוב מתלבש בכל ד' יסודות כי אליהו דרגיה לתתא מן האי באר כנז' בזוהר פ' ויצא ע"פ וירא והנה באר בשדה לכן אליהו בארבע עכ"ד זלה"ה. והנה כל יסוד כלול מעשר ועשר מעשר הרי ארבע יסודות הם ארבע מאות לכן אומרים אליהו הנביא זכור לטוב שהוא מספר ארבע מאות. ולכן אמר לו אליהו זכור לטוב לאותו חכם שהפיל עצמו מן הגג להנצל מן העבירה ובא לקבלו ואמר לו אטרחתן ארבע מאה פרסי ודו"ק.

ודע כי יש כונות גדולות באמירת אליהו הנביא זכור לטוב והיינו כי אליהו עם ה"א /ה' של הנביא הוא אותיות א"ל הוי"ה כסדרן ואותיות נביא גי' ס"ג כמנין שם הוי"ה במילוי ס"ג וידוע כי שם א"ל הוי"ה הוא גי' אוכל והוא כונת המזון גם מן שם ס"ג נמשך מזונות לכן מברכים מזון הבית בברכת אליהו זכור לטוב ולכן זכתה הצרפית בזכותו לברכה של מזון גם אותיות זכו"ר הם מספר רל"ג כמנין הוי"ה במילוי יודיין/יודין/ ואהי"ה במילוי יודיין שעולין רל"ג כמנין זכור גם (אותיות) לטוב מספרם מ"ז כמנין חיבור הוי"ה אהי"ה שעולה מ"ז כמנין לטוב ולכן אמר דוד העי"ה ערוב עבדך לטוב. והיה זה שלום ואל שדי ה' צבאות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו "

כתב הטור אורח חיים סימן רצט

" יש נוהגין לומר בכל מוצאי שבת כל הפסוקים שמוזכר בהם אליהו ואומרים שהוא טוב לשכחה ויהיו דרכיו מצליחין בכל השבוע: "

ובספר אליהו רבה או"ח - סימן רצה

" עיין באבודרהם שקדמונים פירשו אומרים אותו בבית הכנסת. כתב בתוספת שבת ואומר אליהו הנביא ק"ל פעמים כמנין אליהו הנביא עם עשרה אותיות ויאמר אחר כך יברכה ה' וכו' שיר למעלות אשא וכו' ופרשת וישלח עד מאה קשיטה ופיטום הקטורת שהוא סימן להצלחה ואחר כך יבדיל, ואחר הבדלה אנא וכו' רבונו של עולם החל וכו' ויש נוהגין אחר כך תיכף לקרות כל הפרשה של שבוע, עד כאן. ופסקי תוס' כתב המדקדקים יאמרו גם החרוזות להפיוטים שזכר בהם אליהו וגם לומר שאר פזמונים ושירים כאשר הם מצויים אצלנו, עד כאן. וראוי ליזהר לומר רבונו של עולם וכו' החל וכו' כי הוא בירושלמי וטור סימן רצ"ט ופוסקים וכן כתב בלבוש שם :

(ח) [לבוש] וכל שכן בשבת וכו'. לא דק בסוגיא דעירובין דקיימא לן דאין תחומין למעלה מעשרה ויכול לבוא ע"ש, והוא לא דק דמסיק הש"ס דף מ"ג דספוקי מספקי ליה אי יש תחומין למעלה אי לא וכן מבואר לקמן סימן ת"ר ולכך אי אפשר להתפלל שיבוא דילמא יש תחומין למעלה וכן לשון הטור כיון שעבר השבת ויכול לבוא משמע דבשבת לא היה יכול לבוא :

(ט) [לבוש] ועל כו וכו'. ועוד דבכל מוצאי שבת נכנס אליהו לגן ויושב תחת עץ החיים וכותב זכותן של ישראל. ובאבודרהם כתב עוד טעם שתיקנו לומר אליהו בהבדלה כי כמו שהבדלה הוא סימן להבדיל בין קודש לחול, כן אליהו כשיבוא יבדיל בין כשרים לפסולים שבישראל: "

והשל"ה הקדוש - מסכת שבת - פרק נר מצוה (נד) הניף ידו וכתב :

" יכבד גם כן את השבת ביציאתו בסדר הבדלה ובשירים וקביעת הסעודה. וזה לשון אבא מורי זלה"ה בעמק הברכה, ויאמר הבדלה בניגון טוב ויפה כדי ללות המלכה בשמחה ובשירים, משל למלך שמלויים אותו העם בשמחה ובשירים. ועל כן אנו נוהגין להבדיל מעומד, ואף על גב שהיה ראוי לישב, ובפרט כשאחד יוצא בברכת חבירו שצריך ישיבה כמוזכר בפוסקים, כי דרך לוי מעומד. וזה לשון תולעת יעקב בסימן ע"ז, מה שמוסיפין מחול אל הקודש במוצאי שבת, להורות ולהראות שאין רוצין ביציאת האושפיזא הקדוש מביניהם, וקשה עליהם מאוד פרידתו, ולפיכך מעכבין אותו, ומרוב חבתם בו מלוין אותו בשירות ותשבחות, כענין ונשלחך בשמחה ובשירים. והכי אתמר במדרש משל לכלה ומלכה שמלוין אותה בשירות ותשבחות. וכבר רמז למעלה סוד השבת הנקרא כלה שירה פנים חדשות באו לכאן, כלומר בהכנסת שבת וכלה שבאה מחדש לומר שצריך להכניסו בשירות ותשבחות, כשבא ללותו גם כן בשירות ותשבחות כשיצא, ע"כ. על כן מנהג טוב וישר הוא לומר זמירות בהכנסת שבת וביציאתה. והטור כתב ענין אחר בזה, וזה לשונו בסימן רצ"ה, ורגילין להזכיר אליהו הנביא, ופירש בעל העיטור הטעם, לפי שהוא עתיד לבשר הגאולה. ואיתא בעירובין (מג, ב), מובטח להם לישראל שאין אליהו בא לא בערב שבת ולא בערב יום טוב, ועל כן אנו מתפללין כיון שעבר השבת ויכול לבא שיבוא ויבשרנו, עכ"ל. וזה לשון מהרי"ל, מהר"ש אומר מה שנוהגין לומר פסוקי דאליהו זמירות המיוסדים על שמו במוצאי שבת, היינו משום דאיתא בתוספתא דבמוצאי שבת יושב אליהו ז"ל תחת עץ החיים וכותב זכיות של שומרי שבת, עכ"ל"

וראה בליקוטי מוהר"ן מהדורא קמא סימן קיז :

" הענין שקשה לישן במוצאי שבת. כי במוצאי שבת מתחיל התגלות אליהו, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (ערובין מ"ג:): 'שאין אליהו בא בשבת ולא בערב שבת. ובמוצאי שבת יוכל לבוא', ועל כן מאז מתחיל התגלות אליהו. ואמרו רבותינו, זכרונם לברכה (עדויות פרק ח): 'אין אליהו בא אלא לרחק המקרבין בזרוע, ולקרוב המרוחקין בזרוע'. והיינו לרחק השקר ולקרוב האמת. וכמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה בזהר (תשא דף קפ"ח): 'דשאל האי מינא כתיב: "שפת אמת תכון" וכו', והשיב לו רבי אלעזר: כוננת לא כתיב אלא תכון, כי האמת עתיד להתקיים, דהיינו כשיבוא אליהו ומשיח עין שם. וכאשר יבוא אליהו ובימיו יושע יהודה וישראל:

והנה אליהו יבוא לרחק השקר, שהוא מבחינת הנחש, הנקרא ארור (בראשית ג), והנחש הביא מיתה לעולם, והשנה הוא אחד מששים במיתה (ברכות נז:). וכיון שבמוצאי שבת מתחיל התגלות אליהו, נדחה השקר שהוא הנחש, לכן קשה לישן. כי אמרו רבותינו, זכרונם לברכה (קדושין מט:): 'עשרה קבין שנה ירדו לעולם, תשעה נטלו עבדים'. ועבד הוא בחינת (בראשית ט): "כנען עבד עבדים", והוא בחינת ארור (שם), בחינת הנחש. וכיון שבמוצאי שבת הוא בחינת התגלות אליהו, ונדחה בחינת הנחש, שהוא בחינת כנען עבד עבדים, נדחה השנה שירדה לעבדים. ועל כן אליהו בגימטריא בן, הפך בחינת עבד: ועוד, כי אם אין דעת הבדלה מנין (ירושלמי ברכות פרק ה'). נמצא שבמוצאי שבת שיש הבדלה, הוא בבחינת דעת, כי אם אין דעת וכו'. ועל כן קשה לישן, כי השנה הוא הסתלקות הדעת: "

חלק ד: סיפורים

א: [אליהו ומלאך המוות]

זהר חדש רות לד : והא כתיב ויעל אליהו בסערה השמים, רבי נחמיה ורבי יהודה אמרי, כשהעלה הקב"ה לאליהו לרקיע, עמד מלאך המות כנגדו. אמר ליה הקב"ה על מנת כך בראתי שמים, שיעלה אליהו לשם. אמר ליה מלאך המות, רבונו של עולם, עכשיו יהיה פתחון פה לבריות, אמר ליה הקב"ה אין זה כשאר בריות, ויכול הוא להעביר אותך מן העולם, ואינך יודע כחו, אמר ליה, רבונו של עולם, תן לי רשות וארד אליו, אמר ליה רד, מיד ירד, כיון שראה אותו אליהו הכריחו תחת רגליו ובקש להעבירו מן העולם, ולא נתן לו הקב"ה רשות, מיד כפף אותו תחתיו, ועלה לשמים, דכתיב ויעל אליהו בסערה השמים.

ב: [ר"י ואליהו הנביא]

תלמוד בבלי: ברכות ג א : תניא אמר ר' יוסי, פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל, בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח עד שסיימתי תפילתי, אמר לי שלום עליך רבי, ואמרתי לו שלום עליך רבי ומורי, ואמר לי בני מפני מה נכנסת לחורבה זו, אמרתי לו להתפלל... באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים, למדתי שאין נכנסין לחורבה, ולמדתי שמתפללין בדרך, ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה. ואמר לי, בני מה קול שמעת בחורבה זו, ואמרתי לו שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת, אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות, ואמר לי חייך וחיי ראשך לא שעה זו בלבד אומרת כך, אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך...

ג: [מעשה באדם שהתפלל עם הגב לביה"כ]

שם ו ב : אמר רב הונא כל המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע... ההוא גברא דקא מצלי אחורי בי כנישתא ולא מהדר אפיה לבי כנישתא, חלף אליהו חזייה, אידמי ליה כטייעא, אמר ליה כדו כד קיימת קמי מרך, שלף ספסר וקטליה...

ד: [גילוי אליהו לחכמים]

תנא דבי אליהו רבה פרק יח : פעם אחת היו רבותינו ושאר חכמים יושבין בבית המדרש, והיו חולקים זה עם זה ואמרו מהיכן אליהו בא, זה אומר מזרעה של רחל וזה אומר מזרעה של לאה, עד שהן חולקין זה עם זה באתי אליהן, ועמדתי לפניהן ואמרתי להן, רבותי אין אני בא אלא מזרעה של רחל, ואמרו לי תן סימן לדבריך, אמרתי להן ולא כתיב ביוחסין של שבט בנימין (ד"ה אי י"ח) וערשיה ואליה זכרי בני ירוחם, ואמרו לי ולא כהן אתה, ולא כך אמרת לאשה האלמנה (מ"א י"ז) אך עשי לי משם עוגה קטנה בראשונה והוצאת לי ולך ולבנד תעשי באחרונה, אמרתי להן אותו תינוק בן יוסף היה ורמז רמזתי לעולם שאני יורד תחלה לבלב ואחר כך יבא בן דוד...

ה: [אליהו ור"י קוברים את ר"ע]

ילקוט שמעוני משלי פרק ט, תתקמ"ד : דבר אחר מעשה היה ברבי עקיבא שהיה חבוס בבית האסורים ור' יהושע הגרסי היה תלמידו ומשמשו, ערב יום הכפורים נפטר ממנו והלך לביתו, בא אליהו ז"ל ועמד על פתח ביתו, אמר ליה שלום עליך רבי, אמר ליה שלום עליך רבי ומורי, אמר ליה כלום אתה צריך, אמר לו ומי אתה, אמר ליה כהן אני, ובאתי להגיד לך שרבי עקיבא מת בבית האסורים. מיד הלכו שניהם לבית האסורין ומצאו פתח שער בית האסורין פתוח, ושר בית הסוהר היה ישן, וכל האסירים היו ישנים, והשכיבו את ר' עקיבא על המטה ויצא, מיד נטפל אליהו ז"ל ונטלו על כתפיו, וכשראה רבי יהושע כך אמר לאליהו ז"ל, רבי והלא אמש אמרת לי שכהן הייתה וכהן אסור לטמא במת, אמר לו חייך ר' יהושע בני, חס ושלום שאין טומאה בתלמידי חכמים ואף בתלמידיהם, והיו מוליכים אותו כל הלילה עד שהגיעו לאנטיפרס של קוצרין, כיון שהגיעו לשם עלו שלש מעלות וירדו שלש מעלות, ונפתח המערה לפנייהם וראו שם כסא וספסל ושלחן ומנורה, והשכיבו את ר' עקיבא על המטה ויצאו, וכיון שיצאו נסתמה המערה ודלקה הנר על מנורה, וכשראה אליהו כך פתח ואמר אשריכם צדיקים ואשריכם עמלי תורה ואשריכם יראי אלקים שגנוז וטמון ומשומר לכם מקום בגן עדן לעתיד לבא, אשריך רבי עקיבא שנמצא לך מלון ערב בשעת מיתתך..
